

УДК 37.035.7 (477)

Ірина Поліщук,
здобувач кафедри педагогіки
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ТРУДНОЩІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У даній статті висвітлені труднощі формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Автором досліджується взаємозв'язок дисциплін гуманітарного циклу та фахових дисциплін ВВНЗ. Ґрунтовні знання з предметів гуманітарного циклу сприяють: виробленню потреби у постійному вдосконаленні культури мовлення; збагаченню мовленнєвих ресурсів для використання у комунікативних та професійних ситуаціях; розвитку інтелектуальних, творчих здібностей, критичного мислення.

Ключові слова: компетентність, професійно-комунікативна компетентність, майбутні офіцери, труднощі, гуманітарні дисципліни, фахові дисципліни, вищі військові навчальні заклади.

В данной статье освещены проблемы формирования профессионально-коммуникативной компетентности будущих офицеров в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Автором исследуется взаимосвязь дисциплин гуманитарного цикла и специальных дисциплин высших военных учебных заведений. Знания предметов гуманитарного цикла на высоком уровне способствуют потребности в постоянном совершенствовании культуры речи; обогащению речевых ресурсов для использования в коммуникативных и профессиональных ситуациях; развития интеллектуальных, творческих способностей, критического мышления.

Ключевые слова: компетентность, профессионально-коммуникативная компетентность, будущие офицеры, трудности, гуманитарные дисциплины, специальные дисциплины, высшие военные учебные заведения.

This article highlights the difficulties of future officers' professional communicative competence formation by means of humanitarian disciplines in higher military educational establishments. The author examines the relationship of humanitarian and professional disciplines in higher military educational establishments. Knowledge of the humanitarian disciplines contribute to the development needs of constant improvement of speech; enrichment of speech resources for use in communicative and professional situations; intellectual development, creativity, critical thinking. The

development of military cooperation with foreign countries, organizing and conducting joint training activities, participation in peacekeeping operations, partnership in training military personnel determine the necessity for training military professionals for adequate interaction with other cultural communities.

Key words: *competence, professional-communicative competence, future officers, difficulties, humanitarian disciplines, professional disciplines, higher military educational establishments.*

Постановка проблеми. Створення незалежної самостійної України вимагає нової освітньої політики. Важливим кроком у вирішенні цієї проблеми стало прийняття в 1991 році Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття). Концепція цієї програми передбачає кардинальні зміни всієї системи освіти, серед основних можна назвати: загальна гуманізація навчальних програм; розширення вивчення національної історії та культури, утвердження української мови як державної; надання більшої свободи педагогічної творчості; урізноманітнення спектра закладів з метою урахування інтересів, уподобань молоді, потреб суспільства, гуманітаризації та демократизації освіти [5, с. 16]. Цей документ визначає мету, принципи та пріоритети розвитку освіти у вищих навчальних закладах усіх профілів.

Необхідність підготовки висококваліфікованих військових фахівців в системі Збройних сил України обумовлена політичними і соціально-економічними змінами в суспільстві. Гострі територіальні, релігійні та етнічні протиріччя, розбіжність національних інтересів, розходження у соціальному і культурному рівнях життя народів спричинюють низку різнопланових суперечностей як між державами та регіонами, так і в межах окремих країн, які погрожують національним інтересам та безпеці держави. Пріоритетним напрямком політики України є забезпечення надійного захисту життєво-важливих інтересів держави на основі якісної підготовки майбутніх офіцерів, здатності до оперативних дій, належної боєздатності та боєготовності військових формувань. Значну роль в системі національної безпеки України відіграють Збройні сили України [8, с. 14].

Ми вважаємо, що в умовах воєнних дій, де Україна виступає миротворчим посередником, можна впевнено стверджувати, що співпраця України та її Збройних сил з міжнародними організаціями у галузі військової діяльності постійно поширюватиметься та поглиблюватиметься. Отже, набуті офіцерами професійно-комунікативні уміння нададуть їм можливість міжкультурної взаємодії, що може втілюватися у життя в рамках вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

На нашу думку, взаємодія гуманітарних та фахових дисциплін допоможе підготувати висококваліфікованих офіцерів, готових до вирішення професійних, професійно-комунікативних та інженерно-технічних проблем.

Для готовності курсантів ВВНЗ до спілкування на міжнародному рівні формування професійної іншомовної компетентності має відбуватися інтегровано, у поєднанні з військовими та гуманітарними дисциплінами ВВНЗ. Ми керуємося тим, що центральною ідеєю інтегрованого підходу є розвиток критичного мислення як конструктивної інтелектуальної діяльності. Деякі науковці вбачають в інтеграції навчання не тільки засіб формування гнучкої та продуктивної думки, але й засіб дій узагальнених способів (О. Кабанова-Меллер, І. Малафіїк, М. Махмутов). Вчені довели, що навчальний процес значно активізується, якщо поряд з іншими чинниками використовуються міжпредметні зв'язки. У тих, хто навчається, виявляються нові резерви сприйняття, мовлення, взаємозв'язків логічного й образного мислення в навчальному пізнанні; формування пізнавальної активності; самостійність навчальної діяльності й інтересів майбутніх офіцерів; створення умов для формування світогляду; розширення знань та накопичення досвіду і можливості його використання у професійно-комунікативній діяльності [4, с. 47].

Вирішити проблему інтеграції знань сьогодні можливо лише опираючись на ідею цілісності процесу навчання, тобто єдності його мети, змісту, засобів, методів та організаційних форм. Зокрема, інтегроване навчання сприяє не лише систематичності та наступності у вивченні основ наук, а й підсилює науковість навчання і його зв'язок з практикою, підвищує пізнавальну активність майбутніх офіцерів, допомагає у виборі засобів індивідуального підходу у вирішенні проблем комунікативного та професійного характеру і робить знання більш доступними й міцнішими [7, с. 12].

Будь-яка спеціальність ВВНЗ, у тому числі й гуманітарна, розкривається через призму двох понять: гуманізації та гуманітаризації. Зупинимося на цих категоріях докладніше.

Тлумачні словники пояснюють гуманізацію як поширення утвердження гуманістичних принципів у будь-якій сфері суспільного життя, а гуманітаризацію – як упровадження, посилення гуманітарних, тобто тих, що належать до суспільних наук, які вивчають людину та її культуру у різноманітних сферах життєдіяльності людини [12, с. 4].

У словниках з педагогіки так пояснюються поняття гуманізації та гуманітаризації в освіті:

Гуманізація освіти – центральна складова нового педагогічного мислення, що передбачає поширення ідей гуманізму на зміст, форми і методи навчання; створення найсприятливіших умов для розкриття та розвитку здібностей і обдарувань людини, вільного та всебічного розвитку її особистості, залучення її до активної участі в житті суспільства [12, с. 5].

Гуманітаризація освіти – переорієнтація освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу та насамперед – світу культури, світу людини, тобто встановлення гармонійної рівноваги між природничо-математичними та гуманітарними

циклами в навчанні з метою розвитку в кожному курсантові духовно багату особистість з гуманітарним мисленням [12, с. 6].

З даних визначень можна зробити висновок, що використання інноваційних технологій та методів навчання в процесі вивчення гуманітарних дисциплін забезпечують вирішення освітніх завдань – підвищення пізнавальної активності майбутніх офіцерів; розвиток творчих здібностей та мислення; активізація самостійної діяльності; розвиток комунікативно-емоційної сфери особистості; формування позитивної навчальної мотивації; ефективно засвоєння великого обсягу навчальної інформації; розвиток пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, мислення); розкриття особистісно-індивідуальних можливостей і визначення умов для їх прояву та розвитку.

Таким чином, розвиваючи необхідні професійні компетенції випускника ВВНЗ засобами дисципліни гуманітарного циклу, вирішується одна з найважливіших, проблем сучасної вищої військової освіти – підготовка фахівців, готових до соціальної та академічної мобільності і компетентних у професійному відношенні. Ефективність формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця забезпечується за допомогою використання активних методів навчання, адекватно відображають зміст і структуру іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця.

Тому при виконанні місій та в умовах міжнародного військового співробітництва актуальною є проблема формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям підготовки майбутніх офіцерів у системі професійної військової освіти слугують ідеї, які відображені в «Національній доктрині розвитку освіти України», Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції освіти України. У контексті сформульованих у цих документах вимог провідним завданням військової освіти є забезпечення не тільки високого професійного рівня майбутніх військових фахівців, але й зростання їхнього інтелектуального потенціалу, формування здібності до аналізу інформації, уміння своєчасно вносити необхідні корективи в професійну діяльність та приймати рішення в мінливих обставинах [10, с. 3].

Окремі питання підготовки військових фахівців, зокрема курсантів у вищих військових навчальних закладах, аналізувалися в дослідженнях А. Балаховського, О. Барабанщикова, І. Біжана, В. Вдовюка, Г. Гребенюка, П. Корчемного, Б. Ломова, С. Левченка, В. Маслова, Б. Покровського, В. Ткаченка. Проблема формування професійних та особистісних якостей майбутніх військових фахівців присвячені дисертації М. Нешадим, П. Стефаненко, В. Ягупов, Н. Генералов, Т. Ісаєнко, А. Каленський, О. Керницький, І. Кравченко, Ю. Овчаренко, А. Порицький.

Але проблеми використання гуманітарних дисциплін, які мають

професійну-комунікативну спрямованість, та входять до сфери професійної компетентності сучасного військового фахівця ще не були достатньо досліджені.

Вчені, які розглядали проблеми гуманітарної освіти, зокрема, проблему ефективної трансформації її змісту у навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів, Г. Васянович, О. Дубасенюк, Б. Гершунський, С. Гончаренко, П. Ерлі, П. Курц, К. Льюїс, Ю. Мальований, Н. Ничкало, І. Оніщенко та інші, підкреслюють той факт, що реалізація функції гуманітарної освіти, ідей гуманітаризації в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця залежить безпосередньо від раціонально-організованого, предметного навчання гуманітарних дисциплін.

Метою статті є спроба визначити труднощі формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У блоці вивчення гуманітарних дисциплін, окрім англійської мови, є такі дисципліни як українська мова, українська література, світова література, географія, історія, і всі вони переплітаються між собою та з фаховими дисциплінами ВВНЗ. Розглянемо їх взаємодію більш детально.

Згідно з концептуальними положеннями контекстного навчання (А. Вербицький) навчальна діяльність курсанта повинна бути адекватною їх практичному застосуванню в професійній діяльності. Зокрема цьому допомагають вивчення таких дисциплін як українська мова та українська література. Вивчення таких тем, як розпорядок дня; військова служба; військова кар'єра; значення спорту для військовослужбовців; права людини та їх міжнародне значення надають курсантам професійні знання під час занять з фахових дисциплін та комунікативні навички під час вивчення цих тем на заняттях з української мови та літератури.

Світова література – сукупність літератур усіх народів світу від давнини до сьогодення. Зародження літератури в кожній країні пов'язане з виникненням писемності і художньої творчості в царині мистецтва слова, що відбувалося одночасно в різних регіонах та державах. Навчальна дисципліна ознайомлює курсантів з явищами світової літератури і розвиває критичне, асоціативне, образне, абстрактне мислення на прикладах світової літератури. Вивчення таких тем, як порядок застосування Женевської конвенції; миротворча діяльність ООН; миротворча діяльність ЗС України; інформаційно-психологічна боротьба; психологічні операції надають курсантам професійні знання під час занять з фахових дисциплін та комунікативні навички під час вивчення цих тем на заняттях з світової літератури.

Географія – це наука, що вивчає географічну оболонку Землі, її просторову природну і соціально-економічну різноманітність, а також зв'язки між природним середовищем і діяльністю людини. В межах вивчення географії відбувається і вивчення військової географії – науки та

дисципліни, яка вивчає військові аспекти географії, можливості їх використання у військовій справі. Військова географія складається з трьох частин: стратегічної військової географії, військового країнознавства і вивчення театрів бойових дій. Навчальна дисципліна допомагає розвивати інтелектуальні, творчі здібності курсантів та сприяє систематизації й накопиченню соціально-географічної інформації. Вивчення таких тем, як розвідка (загальна характеристика); структура розвідки; засоби і способи ведення розвідки; завдання та бойові порядки військ у наступі; ведення бойових дій в обороні; військова топографія; умовні позначення (військова топографія; умовні топографічні і тактичні знаки; карта і робота з нею в умовах ведення АТО; карти, загальні скорочення; карти та їх класифікація) надають курсантам професійні знання під час занять з фахових дисциплін та комунікативні навички під час вивчення цих тем на заняттях з географії.

Навчальна дисципліна «Історія» формує бажання курсантів пізнавати історичне коріння свого народу чи інших народів та вміння компетентно орієнтуватися у історичних подіях різних народів. Вивчення таких тем, як миротворча діяльність (підтримка миру; завдання миротворчих підрозділів; статус миротворця; миротворчі операції); військовополонені; правила поводження з військовополоненими надають курсантам професійні знання під час занять з фахових дисциплін та комунікативні навички під час вивчення цих тем на заняттях з історії.

Навчання іноземних мов в немовних вищих навчальних закладах (ВНЗ), у тому числі і вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) спрямоване на розвиток іншомовної комунікативної компетенції в професійній сфері спілкування, яка дає змогу майбутнім офіцерам спілкуватися з зарубіжними фахівцями про проблеми які відбуваються у вітчизняній та світовій військовій галузі.

Метою навчання іноземної мови у ВВНЗ є як оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно-спрямованої іншомовної компетентності засобами іноземної мови для успішного виконання подальшої професійної діяльності. Проблема розвитку комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови досліджувалась у працях О. Вишневського, І. Зимньої, Ю. Пассова, Р. Рамеш, Ш. Рівер, С. Савігнон та інших. Проте, всі ці дослідження присвячені загальним питанням формування комунікативної компетентності.

Іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює такі підструктури як діяльнісну, що включає у своє значення уміння, знання, навички та способи здійснення професійної діяльності, а також комунікативну, тобто уміння, знання, навички та способи здійснення професійного спілкування.

Саме тому вивчення таких тем, як стройова підготовка; зброя, типи

зброї; стрілецька зброя; військова топографія; умовні топографічні і тактичні знаки; розвідка (загальна характеристика; структура розвідки) надають курсантам професійні знання під час занять з фахових дисциплін та комунікативні навички під час вивчення цих тем на заняттях з іноземної мови (у межах військово-спеціальної мовної підготовки).

Ми вважаємо, що сутність процесу формування професійно-комунікативних умінь курсантів можна розглядати як підготовку до спілкування в різних умовах професійної діяльності. В її основі – рівноправна взаємодія суб'єктів цього процесу. Такий підхід передбачає комплексне використання сукупності засобів навчання іноземної мови, а також побудову цілісного навчально-виховного процесу у ВВНЗ з метою формування у курсантів комунікативних умінь, а звідси й професійно-комунікативної компетентності.

Професійно-комунікативна компетентність майбутніх офіцерів буде мати професійну спрямованість, якщо вони будуть отримувати автентичний матеріал зі спеціальності на іноземній мові (рецептивна частина) і використовувати свої професійні знання для вираження своїх комунікативних намірів під час обговорення проблем з професійної тематики та участі в іншомовній комунікації (продуктивна частина). Окрім розширення професійних знань на комунікативній основі за допомогою іноземної мови, цьому також сприяють і інші дисципліни гуманітарного циклу: історія, українська мова, українська література, географія, світова література та інші.

Для готовності курсантів ВВНЗ до спілкування на міжнародному рівні формування професійної іншомовної компетентності має відбуватися інтегровано, у поєднанні з військовими та гуманітарними дисциплінами ВВНЗ.

На думку провідних дослідників історії професійної освіти України (Н. Ничкало, О. Сухомлинська), всі без виключення предмети побудовані на інтегративній основі, вмішують теоретичні й практичні складові і провідною ідеєю є єдність теорії й практики, зв'язок навчання з життям. Розглянемо предмети суспільно-гуманітарного циклу в контексті теоретичного і практичного потенціалу для формування професійно-комунікативної компетентності курсантів ВВНЗ.

Аналіз навчальних програм із таких гуманітарних дисциплін як англійська мова, українська мова та література, світова література, географія, історія свідчить, що ці предмети мають високий загальнокультурний потенціал та можуть бути використані як основний інструмент у процесі формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів. Окрім важливої ролі гуманітарних дисциплін у формуванні професійно-комунікативної компетентності, на нашу думку, ці навчальні предмети виконують такі функції (за А. Павленко): інформаційну, загальнокультурну, розвивальну, пізнавальну та виховну [10, с. 12] (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Функції предметів гуманітарного циклу

Предмет	Інформаційна функція	Загально-культурна функція	Розвивальна функція	Пізнавальна функція	Виховна функція
Англійська мова	вивчення основного мовного та мовленнєвого матеріалу для можливості міжкультурної взаємодії	вміння висловлюватися усно і письмово у межах окремих професійно-мовленнєвих ситуаціях	вивчення культурних норм спілкування країни, мова якої вивчається	формування у курсантів всіх компонентів комунікативної компетентності	виховання міжкультурної толерантності до представників інших культур
Українська мова	підготовка курсантів до використання мовних засобів у формальних та неформальних ситуаціях	вироблення потреби у постійному вдосконаленні культури мовлення	збагачення словникового запасу; корекція орфографічної та пунктуаційної грамотності з рідної мови	збагачення мовних ресурсів для використання у комунікативних та професійних ситуаціях спілкування	виховання у курсантів почуття національної свідомості; шанобливого ставлення до рідної мови та мов інших країн
Українська література	ознайомлення курсантів із художніми надбаннями різних країн, які охоплюють різноманітні міжкультурні ситуації	формування стійкого інтересу до культурного та духовного надбання інших народів	розвиток інтелектуальних, творчих здібностей, критичного мислення майбутніх офіцерів	вміння компетентно орієнтуватися у сучасному професійно-комунікативному просторі	виховання поваги до норм спілкування з представниками інших культур
Світова література	ознайомлення курсантів із явищами світової літератури	формування бажання наслідувати традиціям різних народів, їх культурних цінностей	розвиток критичного, асоціативного, образного, абстрактного мислення курсантів на прикладах світової літератури	уміння розрізняти культурні цінності різних народів	виховання поваги до здобутків різних народів; расової, гендерної, релігійної та інших толерантностей
Географія	систематизація та накопичення соціально-географічної інформації	формування стійкого інтересу до історичного надбання різних народів світу	розвиток інтелектуальних, творчих здібностей курсантів на основі інформаційної географії	вміння компетентно орієнтуватися у процесі взаємодії природи і суспільства на земній поверхні та загально географічних і тематичних картах	виховання у курсантів інтересу до поглиблення знань про географічну оболонку Землі, її просторову і природну і соціально-економічну різноманітність

Історія	вивчення минулого людства з метою розуміння сучасного і перспектив розвитку майбутнього	формування бажання курсантів пізнавати історичне коріння свого та інших народів світу та фактори тих чи інших народів	формування гносеологічних умінь курсантів	вміння компетентно орієнтуватися у історичних подіях різних народів	виховання у курсантів почуття поваги до історії свого народу / нації та історії інших народів
---------	---	---	---	---	---

Як видно з таблиці, всі гуманітарні дисципліни тісно переплітаються між собою; основними функціями цих дисциплін є розвиток загального кругозору курсантів, поглиблення базових знань та систематизація нових знань, ознайомлення з новими поняттями та явищами, розвиток інтелектуальних, творчих здібностей курсантів і формування стійкого інтересу до культурного та духовного надбання свого та інших народів світу. Взаємозв'язок дисциплін гуманітарного циклу призводить до глибокого та багатостороннього процесу формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів.

З метою визначення труднощів, які виникають у курсантів під час формування професійно-комунікативної компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, нами проведено анкетування курсантів, де їм було запропоновано оцінити ці труднощі.

На базі Житомирського військового інституту ім. С. П. Корольова ми провели анкетування з курсантами 2-го, 3-го та 4-го курсу в якому брало участь 115 курсантів.

Основними завданнями анкетування було: визначити труднощі з якими зустрічаються курсанти під час формування професійно-комунікативної компетентності; розвинути навички адекватної самооцінки майбутнього офіцера; зосередити курсантів на комунікативному аспекті його майбутньої діяльності; спонукати майбутніх офіцерів до опанування труднощів під час формування професійно-комунікативної компетентності.

Майбутні офіцери оцінювали труднощі, з якими вони зустрічаються на заняттях дисциплін гуманітарного циклу у ВВНЗ під час формування професійно-комунікативної компетентності, за такою школою: 1) формування ПКК – легка справа; 2) не викликає особливих труднощів; 3) викликає певні труднощі; 4) викликає значні труднощі; 5) формування ПКК – дуже важка справа.

Результати анкетування показали, що є легким та що становить значну складність для майбутніх офіцерів під час формування професійно-комунікативної компетентності.

Отже, не викликає труднощів у курсантів недостатність базових знань з гуманітарних дисциплін (українська мова та література; географія; історія) (49,5 % – легко; 17,4 % – не викликає особливих труднощів);

недостатність фахових знань зі спеціальних дисциплін (тактика бою; стройова підготовка; стрілецька зброя та інших) (34,7 % – легко; 39,1 % – не викликає особливих труднощів); розвиток вмінь критичного мислення (21, 7 % – легко; 46 % – не викликає особливих труднощів).

А найбільшу складність становить недостатність професійної термінології та комунікативних вмінь для вираження своїх мовленнєвих намірів (39,1 % – викликає певні труднощі; 39,1 % – викликає значні труднощі); недостатність мовленнєвого матеріалу з іноземної мови (43,4 % – викликає певні труднощі; 39,1 % – викликає значні труднощі); розвиток вмінь логічного мислення у навчальному пізнанні (44, 3 % – викликає певні труднощі; 42,6 % – викликає значні труднощі); здатності швидко вирішувати мовленнєві ситуації професійного характеру (87,8 % – викликає значні труднощі); здатності до налагодження ділових контактів з іноземними партнерами в іншомовному середовищі (55,6 % – викликає значні труднощі; 31,3 % – дуже важко).

Висновки і перспективи. Вивчення предметів гуманітарного циклу – це важлива умова формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів. Ґрунтовні знання з цих предметів сприяють: виробленню потреби у постійному вдосконаленні культури мовлення; формуванню бажання зберігати і примножувати традиції народу, культурні цінності; вихованню поваги до здобутків народу; расової, гендерної, релігійної толерантності; збагаченню мовленнєвих ресурсів для використання у комунікативних та професійних ситуаціях; розвитку інтелектуальних, творчих здібностей, критичного мислення.

Таким чином, проведене анкетування говорить про необхідність створення спеціальної методики формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бернацька О. В. Моделювання ситуацій професійної діяльності у навчанні іноземної мови у вищому навчальному закладі військового профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Бернацька. – Київ, 2004. – 21 с.
2. Бойко А. М. Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії педагогіки: навч.-метод. посіб. / За ред. А. М. Бойко. – К. : ІЗМН, Полтава: АСМІ, 2004. – Ч. 2. – 504 с.
3. Ваколюк Т. В. Педагогічні умови інтенсивного навчання іноземної мови курсантів-прикордонників (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. В. Ваколюк. –

- Хмельницький, 2003. – 18 с.
4. Калініна Л. В., Петранговська Н. Р., Щерба Н. С. Комплексні комп'ютерні лабораторні роботи як засіб самостійної методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови : Навчально-методичний посібник. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2015. – 164 с.
 5. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Кубіцький. – К., 2001. – 20 с.
 6. Курило Л. Ф. Університетська педагогічна освіта в Україні в ХІХ – на початку ХХ століття – важливий напрямок новітніх історико-педагогічних досліджень / Л. Ф. Курило // Наукові записки. Педагогічні та історичні науки. – К. : НПУ, 2002. – Вип. 47. – С. 120–123.
 7. Маслак Л. П. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. П. Маслак. – Житомир, 2010. – 18 с.
 8. Мечнікова І. І. Динаміка самовдосконалення майбутнього офіцера у вищому військовому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна психологія» / І. І. Мечнікова. – К., 2003. – 20 с.
 9. Нещадим М. І. Військово-професійна підготовка : сутність теоретичного та практичного навчання / М. І. Нещадим // Наука і сучасність : [зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова]. – К. : Логос, 1999. – Ч. І. – Вип. 2. – С. 106–114.
 10. Павленко А. В. Формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Павленко Анна Юріївна ; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2015. – 20 с.
 11. Сніцар І. В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей курсантів у процесі навчання англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / І. В. Сніцар. – Хмельницький, 2001. – 21 с.
 12. Шумовецька С. П. Формування мовної культури особистості у військовому вузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / С. П. Шумовецька. – Хмельницький, 1999. – 18 с.
-